

УДК 658.115:330.322.31

А.Ю.БЕРЕЖНА, канд. екон. наук

Регіональне відділення Фонду державного майна України по Полтавській області

Н.І.СКЛЯРУК, канд. екон. наук

Харківський національний університет міського господарства імені О.М.Бекетова

ПАРАДИГМА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА МІСТА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розглядаються питання інноваційного розвитку економіки в умовах глобалізації, проблеми інноваційної діяльності у сфері житлово-комунального господарства. Досліджується парадигма інноваційного розвитку комунального господарства. Пропонуються теоретичні рекомендації щодо концептуальних підходів та практичних заходів для забезпечення інноваційного розвитку комунального господарства міста.

Рассматриваются вопросы инновационного развития экономики в условиях глобализации, проблемы инновационной деятельности в сфере жилищно-коммунального хозяйства. Исследуется парадигма инновационного развития коммунального хозяйства. Предлагаются теоретические рекомендации по концептуальным подходам и практические предложения для обеспечения инновационного развития коммунального хозяйства города.

The problems of innovative development of the economy in the conditions of globalization, the problems of innovative activity in the area of housing and communal services are considered. The paradigm of innovative development of communal services is investigated. Theoretical recommendations on conceptual approaches and practical proposals for the providing of innovative development of municipal services of the city are offered.

Ключові слова: виклики глобалізації, інновація, інноваційний розвиток, комунальне господарство міста, парадигма, стратегія.

З огляду на сучасні особливості управління інноваційною діяльністю, як і соціально-економічними відносинами в цілому, яким властиві тенденції глобалізації, гуманізації, соціалізації, консюмеризації, інформатизації, що безпосередньо впливають на формування й удосконалення його нової парадигми, успішність практичного її застосування безпосередньо залежить від здатності і бажання вивчати прогресивні тенденції світового розвитку й удосконалювати практику інноваційних процесів на їхній основі.

Актуальність теми визначається необхідністю поглибленого вивчення проблемних питань інноваційного розвитку комунального господарства міста в умовах глобалізації.

Метою роботи є дослідження парадигми інноваційного розвитку комунального господарства з метою формування теоретичних рекомендацій щодо концептуальних підходів та практичних заходів для

забезпечення інноваційного розвитку комунального господарства міста.

Проблема інновацій сама по собі є комплексною, а в контексті глобальної конкурентоспроможності її розв'язання потребує системних заходів, гнучких механізмів та інструментів, націленості всіх учасників інноваційного процесу на ринок. На стартовому етапі ринкових реформ Україна входила до елітної групи країн з найвищим рівнем наукомісткості економіки (витрати на науку у 1990 році перевищували 3 % обсягу ВВП України). На той час такі самі показники мали найрозвинутіші країни світу – Японія, США, Німеччина, Франція, Велика Британія. Надія на те, що ринковий механізм автоматично забезпечить модернізацію вітчизняної економіки, високу якість розвитку завдяки включенню інноваційних факторів, не виправдалася. Як наслідок, конкурентоспроможність України та її інноваційність сьогодні досить низько оцінюється у світі. Так, у відомому рейтингу Global Innovation Index Україна у 2012 р. посіла 63 місце, пропустивши поперед себе на 62 і 61 місця Македонію та Ліван [19].

Вивчення інноваційної діяльності, теоретичні і практичні пошуки можливостей її активізації як на рівні підприємств, так і на рівні держави цікавлять науковців в усіх країнах світу: Ю. Бажал [1], П. Друкер [2], В. Гейць [13] П. Завлін, А. Казанцев, Л. Мінделі [3], М Кондратьєв [4], М. Калецькі, С. Кузнецьк, Кузнецова А [5], С. Козьменко [11], О. Лапко [6], А. Пересада, Т. Майорова [10], А. Пригожин, Й. Шумпетер [18], Р. Фатхудінов [17], О. Ястремська [15].

У Законі України «Про інноваційну діяльність» інновації визначено як новостворені, застосовані та/або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція чи послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного чи іншого характеру, які суттєво поліпшують структуру і якість виробництва та/або соціальної сфери [12]. Досить часто визначення інновації дається з точки зору двох аспектів: як процес (як процес впровадження нових товарів, методів, технологій тощо, якісний рівень яких суттєво перевищує попередні) і як результат (результат творчої діяльності, втілений у нових товарах, методах, технологіях і т.п.) [10, с. 581]. За міжнародними стандартами, відповідно до Керівництва Фраскати, інновація – це кінцевий результат інноваційної діяльності, що знайшов втілення у формі нового або удосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, що використовується у практичній діяльності, або в новому підході до соціальних послуг [5, с. 23], тобто тут вона розглядається у статичному контексті. Водночас майже всі дослідники сучасної

економіки однастайні у тому, що інновацію слід розглядати у динаміці, оскільки інновація – це, насамперед, якісні зміни. Крім того, учені не заперечують, що інновація – це єдиний у своєму роді комплексний процес, що об'єднує науку, техніку, економіку, підприємництво та управління. Причому цей факт однаково стосується як теорії, так і практики.

Майже два десятиліття суверенітету України не забезпечило переходу економічної системи до інноваційного розвитку. Продовжує відбуватись втрата виробничого та науково-технічного потенціалу країни, невирішеною залишається проблема спрямування ринкового механізму на активізацію розвитку інноваційної діяльності, про що свідчать дані, наведені у табл. 1.

Таблиця 1 □ Індикатори стану інвестиційної безпеки України

Індикатор	Роки					Порогове значення
	2006	2007	2008	2009	2010	
Ступінь зносу основних засобів, %	51,5	52,6	61,2	60,0	53,3	не більше 35
Відношення обсягу інвестицій до вартості основних фондів, %	9,49	10,88	8,64	4,94	2,84	не менше 6
Відношення обсягів інвестицій в основний капітал до ВВП, %	23,02	26,15	24,59	16,62	15,63	не менше 25
Відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП, %	4,38	5,56	13,19	4,99	3,3	5-10

Джерело: укладено на основі [9].

На думку багатьох експертів, основними причинами кризового стану інноваційної сфери в Україні є проблеми, пов'язані з фінансуванням інноваційної діяльності. За даними ЦДПН ім. Г.М. Доброва НАН України, питома вага бюджетних асигнувань на науку скоротилася за роки незалежності у 6 разів, на освіту – в 6,7 [11, с. 86]. На загальнодержавному рівні і надалі спостерігається тенденція до скорочення частки ВВП, яка виділяється на фінансування НДДКР. У провідних галузях промисловості, які випускають три чверті товарної продукції, співвідношення витрат на НДДКР до вартості товарної продукції складає менше ніж 0,4 %, а у деяких галузях воно є меншим за 0,05 % [7, с. 65-66]. На сьогодні структура джерел фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні є досить стабільною (табл. 2).

В умовах бюджетного дефіциту та відмови держави від пріоритету у процесі фінансування інноваційної діяльності, складності залучення іноземних інвестицій та неохочості вітчизняних

інвесторів до ризикових вкладень провідну роль у забезпеченні інноваційної діяльності фінансовими ресурсами відіграють власні кошти підприємств: їх питома вага в обсязі фінансування інноваційної діяльності коливалась протягом 11 років (2000-2010 рр.) від 59,4 до 87,7 %. В аналогічному періоді питома вага коштів державного бюджету в структурі фінансування інноваційної діяльності коливалась від 0,4 до 3,0 %. За такої ситуації для більшості українських підприємств та організацій, на яких власні кошти є вкрай обмеженими, відсутня можливість здійснювати масштабну інноваційну діяльність. Тому їх інноваційна політика здебільшого зорієнтована на впровадження менш ризикованих і недорогих інновацій, які забезпечують отримання доходу в короткостроковій перспективі. Ситуація, що склалась у сфері фінансування інновацій призводить до стрибкоподібного та безсистемного здійснення інноваційної діяльності, яке не може гарантувати підвищення ефективності та збільшення конкурентоспроможності підприємств у довгостроковій перспективі.

Таблиця 2 □ Джерела фінансування інноваційної діяльності

	Загальна сума витрат, млн. грн.	У тому числі за рахунок коштів							
		власних		державного бюджету		іноземних інвесторів		інші джерела	
		млн. грн.	% до загального обсягу фінансування	млн. грн.	% до загального обсягу фінансування	млн. грн.	% до загального обсягу фінансування	млн. грн.	% до загального обсягу фінансування
2000	1757,1	1399,3	79,6	7,7	0,4	133,1	7,6	217,0	12,4
2001	1971,4	1654,0	83,9	55,8	2,8	58,5	3,0	203,1	10,3
2002	3013,8	2141,8	71,1	45,5	1,5	264,1	8,8	562,4	18,6
2003	3059,8	2148,4	70,2	93,0	3,0	130,0	4,2	688,4	22,6
2004	4534,6	3501,5	77,2	63,4	1,4	112,4	2,5	857,3	18,9
2005	5751,6	5045,4	87,7	28,1	0,5	157,9	2,7	520,2	9,1
2006	6160,0	5211,4	84,6	114,4	1,9	176,2	2,9	658,0	10,6
2007	10850,9	7999,6	73,7	144,8	1,3	321,8	3,0	2384,7	22,0
2008	11994,2	7264,0	60,6	336,9	2,8	115,4	0,9	4277,9	35,7
2009	7949,9	5169,4	65,0	127,0	1,6	1512,9	19,0	1140,6	14,4
2010	8045,5	4775,2	59,4	87,0	1,1	2411,4	29,9	771,9	9,6

Джерело: укладено на основі даних [9].

Житлово-комунальне господарство (ЖКГ) традиційно розглядають як єдину галузь, що являє собою комплекс підгалузей, покликаних

забезпечувати умови нормальної життєдіяльності населення та функціонування міських структур. ЖКГ в значній мірі формує середовище життєдіяльності людини – комфортність міста, району, мікрорайону, житла. Ця галузь, з одного боку, зазнає впливу ринкових відносин, а з іншого є важливою ланкою системи соціального захисту населення. Це породжує серйозні проблеми та протиріччя як негативні соціальні процеси і явища, погіршення стану житла, якості комунальних послуг і т.д. Що стосується комунального господарства як об'єкту дослідження у цій роботі, то на сьогодні у галузі ЖКГ України функціонує кілька тисяч підприємств та організацій різних форм власності, які надають населенню понад 40 видів послуг на суму більше 6 млрд. грн. щороку. Тут використовується майже чверть основних фондів держави, зайнято 5% працездатного населення країни. Централізованим водопостачанням забезпечено населення всіх міст країни та 86 % селищ міського типу (тобто понад 70 % населення України), централізованими системами каналізації – 95 % міст і більше половини селищ міського типу. Близько 80 % теплової енергії, що виробляється підприємствами комунальної енергетики (а це 72 млн. Гкал), відпускається населенню та об'єктам бюджетної сфери. В 53 містах України функціонує міський електротранспорт. Протяжність вулично-дорожньої мережі досягла майже 80 тис. км, на утриманні міських управлінь житлово-комунального господарства знаходиться понад 3700 мостів та шляхопроводів [8].

І в той же час, маючи таке значення для національної економіки та життєдіяльності людини, ЖКГ на сьогодні є найвідсталішою галуззю економіки. На даний час у своїй більшості підприємства галузі працюють фактично за рахунок тих ресурсних можливостей, що були накопичені до початку 90-х років. Темпи зростання обсягів виробництва (наданих послуг) у галузі у 4 рази нижчі, ніж у промисловості. Темпи зростання інвестицій, заробітної плати та продуктивності праці удвічі нижчі, ніж по економіці в цілому. Займаючи 1,3% у випуску товарів і послуг в економіці, на галузь припадає 43% всієї заборгованості за енергоносії, 5,5% збитків усієї економіки, 4% – всієї дебіторської заборгованості, 4% – заборгованості з виплати заробітної плати по країні, 3% – всієї кредиторської заборгованості. 1 млн. чоловік, що працюють у галузі, отримують зарплату, яка на 10% менше середньої по країні та в 1,7 рази нижча, ніж у промисловості. [14]. Все це зумовлює нагальну потребу в кардинальних інноваційних технологічних та управлінських змінах ЖКГ.

Комунальне господарство повинно стати пріоритетним напрямом реалізації державної інноваційної політики з огляду на дві важливі

обставини: перше, незадовільний стан галузі, яка є життєзабезпечуючою, друге, на сьогодні комунальне господарство чи не єдина галузь економіки України, де практично не відбуваються ринкові перетворення. До того ж, централізована система водопостачання і водовідведення, тепlopостачання як елемент комунального господарства є природною монополією, що обумовлює певні особливості державного регулювання інноваційного розвитку підприємств цієї сфери комунальних послуг.

Ситуація у фінансово-економічній та технічній сферах ЖКГ України характеризується зростанням дебіторської заборгованості, рівня зносу основних фондів, обсягів витрат тепла і води тощо. Найгостріші проблеми в галузі пов'язані з: невідповідністю відносин у сфері ЖКГ змінам в економіці держави і не інтегрованістю галузі в систему ринкової економіки; недосконалістю системи державного регулювання ринку житлово-комунальних послуг; штучною монополізацією діяльності у сфері будівництва, реконструкції і утримання житла; нерозвиненістю сучасних форм ефективного управління житлом і підприємствами ЖКГ, відсутністю єдиної технічної політики розвитку житлової та комунальної інфраструктури [13, с. 93]. Все вищевикладене обумовлює необхідність дослідження і пошуку нових шляхів знаходження можливих резервів зниження витрат і поліпшення якості послуг, що надаються у сфері ЖКГ, тобто підвищення його соціально-економічної ефективності, що в ринкових умовах неможливо без активного залучення інноваційних факторів, що в свою чергу потребує розробки та реалізації виваженої державної інноваційної політики.

Розгляд державної інноваційної політики потребує вивчення світового досвіду в даній сфері. Узагальнюючи наявну інформацію, можна виділити дві принципово протилежні моделі інноваційної політики: франко-японську (характерним є прямий вплив держави на інноваційну діяльність у країні) та англо-американську (властивим є мінімальне державне втручання в інноваційну діяльність країни, що може виявлятися у здійсненні порівняно незначного, виключно непрямого впливу держави на інноваційні процеси в країні). Однак на практиці жодна із наведених моделей інноваційної політики не використовується у чистому вигляді. Країни у здійсненні державної інноваційної політики, як правило, комбінують використання засобів прямого й опосередкованого державного впливу на інноваційні процеси. Перспективним є як державна підтримка інноваційної діяльності, так і залучення та зацікавлення бізнесових структур інвестуванням коштів в інноваційні проекти.

Для України принципово важливим є знаходження адекватного співвідношення між державним та ринковим регулюванням інноваційної діяльності в країні. Аналіз особливостей впливу інструментів державної політики на інвестиційно-інноваційну діяльність свідчить, що наслідками несистемного підходу до інвестиційно-інноваційних процесів у державі є: нестійка динаміка оновлення основних фондів; зростання фондоозброєності переважно за рахунок дооцінювання основних засобів або скорочення чисельності працівників; невідповідність здійснюваних інвестицій реальним потребам; низький рівень інвестицій у нематеріальні активи; використання як основного джерела інвестицій амортизаційних відрахувань, кредитів навіть не для інвестицій, а для поповнення нестачі оборотних коштів; невідповідність технічних характеристик продукції зарубіжним аналогам; низький рівень інноваційної активності; дефіцит інженерно-технічних кадрів тощо.

Відсутність моделі інноваційного розвитку комунального господарства України, як і інших галузей вітчизняної економіки, є частиною системної проблеми, яка полягає у тому, що результативність, якість функціонування і структура креативної частини національної інноваційної системи – сектору досліджень і розробок, освіти, винахідництва – не повною мірою відповідають потенційним потребам інтенсивного розвитку економіки. З іншого боку, структурно відстала, технологічно низькоукладна вітчизняна економіка, а також система підприємництва, що склалася під впливом нав'язаних Україні ззовні неоліберальних реформ, залишаються вкрай неприйнятними до сучасних досягнень науки та технологічних інновацій.

З метою побудови ефективної системи стимулювання інноваційної діяльності в Україні в умовах її інтегрування в світову економіку і з урахуванням міжнародних вимог до інновацій була розроблена Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів (далі – Стратегія) [16]. Дана Стратегія є органічною складовою Стратегії розвитку України у період до 2020 року. Вона розвиває основні положення Концепції науково-технологічного та інноваційного розвитку України, затвердженої Постановою Верховної Ради України від 13 липня 1999 р. № 916-XIV, уточнює і доповнює їх з врахуванням нових вимог сучасності і викликів щодо змін, на які Україна повинна мати адекватні відповіді. Визнання високої актуальності тиску зовнішніх і внутрішніх викликів, що посилюються, врахування їх можливих наслідків з метою недопущення кризових явищ в економіці і суспільстві є головною передумовою формування дієздатної інноваційної політики соціально-економічного розвитку держави.

Стратегія систематизує і конкретизує законодавчі, нормативні та інші засади організації наукової, науково-технічної, інноваційної та підприємницької діяльності, що містяться в сучасному законодавстві України, нормативних та програмних документах органів державної влади і разом з іншими державними стратегічними документами є стрижневою основою для подальшого розвитку законодавчої і нормативної бази в цій сфері, для формування державних, регіональних і галузевих програм інноваційного розвитку, забезпечення скоординованої діяльності влади, суспільства, підприємництва, науки та освіти – всіх головних учасників національної інноваційної системи. В аналітичній частині цього документу сформульовано системну соціально-економічну проблему, що вирішується Стратегією. Ця проблема спроектована на існуючий стан інноваційного розвитку України у порівнянні з основними мегатрендами інноваційного розвитку світової та європейської економік, а також економік окремих країн. Надано також характеристику основних викликів і загроз, що стають перед Україною, адекватні відповіді на які можливі за умов посилення інноваційного розвитку країни. Стратегічна частина окреслює ключові стратегічні цілі, основні стратегічні пріоритети, визначає напрямки, механізми і можливі варіанти вирішення проблеми, містить формулювання ключових заходів щодо практичного впровадження Стратегії.

Результатом реалізації Стратегії має стати утвердження в Україні інноваційної моделі її економічного і соціального розвитку, підвищення ефективності використання інтелектуального потенціалу країни, всіх її людських, природних ресурсів, забезпечення підвищення конкурентоспроможності національної економіки, досягнення стабільного сталого розвитку і підвищення добробуту громадян. Реалізація Стратегії створить можливості для успішного просування України по шляху розбудови економіки і суспільства, заснованих на знаннях. Термін дії Стратегії визначено з врахуванням масштабу часу, необхідного для здійснення узгоджених системних змін у всіх ланках національної інноваційної системи – науці, освіті, підприємстві, винахідництві, управлінні, та можливості за умов послідовної і дійової реалізації положень Стратегії досягти активно зростаючої фази наступного циклу інноваційного розвитку економіки, коли інноваційний фактор стане визначальним у забезпеченні зростання вітчизняної економіки.

Стратегія інноваційного розвитку комунального господарства України, як і кожного структурного елементу національної економіки, повинна розроблятися з урахуванням основних положень вищезазначених програмних документів, які визначають стратегію інноваційного розвитку країни та основних складових її інноваційної системи. Для

ефективного вирішення проблеми необхідно визначити вихідні позиції основних компонентів національної інноваційної системи, ступінь їх відповідності вимогам інноваційно-інвестиційної моделі розвитку, виявити слабкі сторони і перепони, що гальмують такий розвиток, а також наявні переваги і потенційні можливості щодо здійснення узгоджених системних змін.

Потрібно вирішити багатовимірну управлінську задачу – чітко визначити, за якими показниками забезпечити інноваційний розвиток, якісний і кількісний, сформувати систему перспективних цільових орієнтирів, визначити завдання, відповідальних; сформувати систему заохочень, штрафів тощо, що мовою управління називається стратегією. З гносеологічної точки зору зміст цього поняття, базуючись на його етимології можна визначити як форму подання перспективи, де довгострокові рішення ув'язуються зі середньо- і короткостроковими або поточними. Формування стратегії інноваційного розвитку національної економіки та її структурних елементів вимагає врахування особливостей сучасних тенденцій в інноваційних процесах, які в свою чергу, визначають необхідність і зміст парадигмальних зрушень в управлінні [15].

Розглядаючи парадигму як продукт бачення і мислення, сукупність уявлень про об'єкт, процеси, явища в системі управління, набір системоутворюючих цілей, сценарій можливих подій, вихідну концептуальну схему, нову модель рішення досліджуваних завдань, її положення щодо стратегічного управління інноваційним розвитком національного господарства доцільно сформулювати за такими основними тезами:

1. Інноваційний розвиток суб'єкта господарювання, галузі господарства взагалі та інноваційна діяльність зокрема є нелінійним, динамічним процесом, складність якого зростає при збільшенні масштабів деталізації досліджень і характеризується фрактальністю як у часі, так і у просторі, яка має загальну визначеність і локальну випадковість. Існування різночасових та різнопросторових фракталів забезпечує стійкість ринку інновацій до внутрішніх і зовнішніх змін. Тенденції змін обсягів вкладень і темпів перебігу інноваційних процесів у часі й просторі, існують завдяки дії об'єктивних випадкових факторів та суб'єктивної поведінки реалізаторів інноваційних проєктів, тому стратегічне управління інноваційною діяльністю повинно враховувати як детермінованість, так і стохастичність поведінки суб'єктів, невизначеність і ризик змін як зовнішнього, так і внутрішнього середовища підприємства.

2. Природа інноваційної діяльності дозволяє стверджувати, що її результати є суспільним благом у зв'язку з наявністю соціального й екологічного ефектів, які поширюються на всіх членів суспільства, загальнодоступністю і неможливістю виключення будь-якої особи (як фізичної, так і юридичної) з процесу їхнього споживання. Отже, в процесі стратегічного управління інноваційними процесами в комунальному господарстві варто прагнути до досягнення не тільки економічної (комерційної), але і соціально-екологічної суспільної вигоди, величину якої доцільно вимірювати кількісно при обґрунтуванні економічної ефективності інноваційних проектів.

3. Інноваційна діяльність сформувалася в окремий соціально-економічний інститут, який є елементом загальної інституціональної матриці. Це твердження ґрунтується на притаманності інноваційним процесам основних інституціональних ознак: законодавчих норм, стійкої структури управління на всіх економічних рівнях (макро-, мезо- і мікро-), механізмів поведінкових стереотипів акторів, що беруть участь у розробленні та впровадженні інновацій. Інституціоналізація інноваційної діяльності виявляється на всіх економічних рівнях: макро-, мезо- і мікро-, про що свідчить запровадження та використання стійких формальних (законодавчих) і неформальних (організаційно-культурних) норм і правил поведінки економічних агентів, створення і функціонування не тільки державних організаційних структур управління інноваційними процесами, а й регіональних у складі органів обласного управління, на підприємствах, у ринковому середовищі в цілому у вигляді незалежних підприємницьких структур, які надають послуги суб'єктам, що займаються розробленням та впровадженням інновацій.

4. Інноваційна діяльність є умовою успішного функціонування суб'єкта господарювання на всіх стадіях його життєвого циклу, що зумовлює її стратегічну значущість для розвитку останнього. Складність, багатоаспектність, множинність цілей і їх неузгодженість вимагає коригування його дій в процесі розроблення і впровадження інновацій, тобто інноваційного розвитку, виваженого управління інноваційною діяльністю у коротко- та довгостроковому періоді з урахуванням стратегічної спрямованості загального розвитку комунального господарства, що зумовлює дуальну тенденцію: переважання стратегічного управління над тактичним та оперативним і одночасно їх взаємне зближення на основі збільшення мінливості і невизначеності підприємницького середовища.

5. Множина цілей стратегічного управління має гетерогенну, об'єктивно-суб'єктивну природу, відправною точкою їх формування є

система цінностей, сутнісний зміст якої залежить від існуючих обставин соціально-економічного простору, вподобань власників та менеджерів. Ознаками цінностей, з яких випливають стратегічні цілі, є моральна сприйнятливість і дієвість, тому стратегічні цілі підприємства не можуть бути зведені тільки до економічних, бо на них впливають соціальні і культурні цінності суспільства, тобто зовнішнього оточення. Процес стратегічного управління перебуває під безпосереднім впливом ціннісних орієнтацій як суб'єктів, так і об'єктів господарювання. Їх поведінка не є вільною і відповідає певним стратегічним стереотипам, що мають як раціональну, тобто економічну, так і емоційну (соціальну) спрямованість. Тому процес стратегічного управління інноваційною діяльністю доцільно розглядати з позицій нової поведінкової економіки.

6. Поведінка суб'єктів інноваційної діяльності обумовлюється раціональними (ефективними), традиційними, та емоційними (афективними) діями для досягнення певних цілей, що пояснюється прийняттям рішень менеджерами або власниками, незалежно від того, фізичні чи юридичні особи є учасниками інноваційної діяльності.

7. Стратегічна спрямованість й активність інноваційної діяльності підприємств галузі залежить від загальної місії та сформованої сукупності альтернатив стратегічного набору, до складу якого входять загальноекономічні, конкурентні й функціональні. Як похідна від загальноекономічних, конкурентних, та як складова функціональних інноваційна стратегія комунального господарства повинна бути генерована на основі можливостей розробки і впровадження інновацій, прагнень і очікувань споживачів інноваційної продукції, вигідності пропозицій інвестування та споживання інновацій, тобто участі в інноваційних процесах. Наведені ознаки втілюються в інвестиційній привабливості інновацій, що повинна враховувати рівень новизни, готовності підприємств галузі до впровадження пропозицій інноваційних проектів та їх економічної ефективності. Одночасне системне врахування цих трьох складових дозволить розглядати стратегічне управління інноваційним розвитком комунального господарства у динаміці відповідно до темпів зміни зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на нього та процесів, комплементарних даному.

8. У зв'язку з впливом на інноваційні процеси комплексу факторів різноспрямованої дії, стратегічне управління інноваційним розвитком комунального господарства має базуватися на міждисциплінарному підході, який здатний пояснити та врахувати можливі наслідки цих процесів не тільки в економічному, але й в організаційному, техніко-технологічному, соціальному й екологічному аспектах з позицій без-

посередніх учасників інноваційних процесів та суспільства в цілому відобразити багатofункціональні взаємозв'язки суб'єкта господарювання із зовнішнім середовищем. Тому стратегічне управління інноваційним розвитком необхідно здійснювати із застосуванням системного аналізу, неоінституціональної теорії, нової поведінкової економіки (з урахуванням теорії мотивації), сучасних теорій управління соціально-економічними системами із застосуванням економіко-математичних методів.

9. Згідно з соціалізацією і гуманізацією економічних відносин, стратегічне управління інноваційною діяльністю комунального господарства має посилювати свою орієнтованість на споживача, власника, персонал, інвестора, суспільство, тобто бути відкритим і прозорим.

10. На основі застосування поведінкового підходу стратегії інноваційної діяльності доцільно розглядати як сукупність певних дій з вирішення питань щодо: вибору об'єкта інновацій за його характеристиками рівня новизни та ефективності; доцільності вкладання коштів; вибору методів; обґрунтування темпів, обсягів, джерел інвестування інновацій; вибору інноваційних проєктів за величиною очікуваних результатів; інформування зовнішніх економічних агентів про умови участі в інноваційних процесах, подальші наміри та можливості підприємства з інноваційного розвитку.

11. Стратегічне управління інноваційною діяльністю підприємств комунального господарства як відкритої системи повинно бути динамічним і дієвим, не тільки враховувати інформаційні потоки, що надходять із зовнішнього середовища, але й активно його формувати на основі безпосередньої комунікаційної реальної і віртуальної взаємодії з метою підвищення суспільної та підприємницької економічної ефективності інноваційного процесу на основі формування і підтримки привабливого іміджу за умови прозорості і відкритості.

12. Згідно із суспільною значущістю результатів інноваційної діяльності як суспільного і колективного блага, процес формування й реалізації стратегій інноваційної діяльності, які повинні забезпечувати інноваційний розвиток суб'єкта господарювання, доцільно здійснювати на основі принципу коеволюції, що передбачає залучення суб'єктів ринку, споживачів інноваційної продукції, органів державного управління та місцевого самоврядування, зміну їх рольового статусу, тобто перехід із зовнішнього до внутрішнього середовища процесу інноваційного розвитку на основі створення позитивного стереотипізованого образу підприємства або існування значної ймовірності отримання економічної або соціальної вигоди від участі в інноваційній діяльності.

13. Успішність стратегічного управління процесом інноваційного розвитку повинна ґрунтуватися на інформації, яка має: довготерміновий характер, змогу створювати у суб'єктів внутрішнього і зовнішнього середовища усталене уявлення про здобутки та можливості підприємства, а також задовольняти їх раціональні й емоційні потреби. Тому, підприємства галузі та комунальне господарство в цілому мають навчитися управляти враженнями гетерогенної аудиторії про свою діяльність і можливості з метою формування довіри у довготерміновому періоді, яка уособлюється у позитивній репутації, та сприятливого ставлення – у короткотерміновому, тобто іміджу. Як підґрунтя сприятливого іміджу комунального господарства (як інноватора) доцільно обрати систему його брендів. Останні варто розглядати як повноцінний стратегічний інформаційний ресурс, який має здатність генерувати додаткові фінансові притоки і збільшувати (або в разі негативного впливу зменшувати) вартість підприємства.

14. Інноваційні стратегії, що забезпечують інноваційний розвиток повинні бути варіативними, що зумовлюється невизначеністю і мінливістю зовнішнього середовища, складністю і багатоаспектністю внутрішнього. Варіативність дозволяє враховувати негативну дію факторів ризику. Головними критеріальними ознаками стратегій повинні стати: несуперечливість і узгодженість зі складовими загального стратегічного набору альтернатив функціонування підприємства; досяжність за ознаками ресурсів та часу, організаційно-структурна підтриманість; організаційно-культурна сприйнятливість персоналом підприємства та спільнотою з позицій імовірних соціально-економічних здобутків.

15. Відкритість комунального господарства як соціально-економічної системи, її багатоцільовий характер, розподіл бізнес-процесу на сукупність етапів та стадій, значний ризик розроблення та впровадження інновацій вимагає встановлення різнохарактерних взаємозв'язків між підрозділами вищого рівня управління підприємствами і функціональними та виробничими підрозділами тактичного та технічного (оперативного) рівня управління, що можна реалізувати за допомогою гнучких організаційних взаємовідносин на основі поліцентричності організаційної структури підприємства, тобто ієрархічності та гетерархічності.

16. Згідно з новою економічною теорією альтернативних економічних систем, розвиток комунального господарства взагалі та інноваційний розвиток зокрема для досягнення успішності за отриманими результатами, становить тріаду культури, суспільних інститутів і економіки: економічні системи виростають з суспільних інститутів, а останні – з культури. Втім зв'язки між трьома складовими не є жорстко

детермінованими, ці складові відносно самостійні й знаходяться у стані незалежної еволюції. Культурні взаємовідносини необхідно базувати на раціональності, самоідентифікації (індивідуальній або колективній), що є уособленням горизонтального порядку, і влади, тобто вертикального порядку, – цінностей та норм. Останні підтверджують необхідність прояву ознак інституціоналізації функціонування підприємств як мікрорівневих суб'єктів на основі формування релевантних обставинам і стратегічним альтернативам культурних взаємовідносин - системи формальних і неформальних правил, норм, традицій індивідуальної і групової поведінки, що відносяться до легітимації суб'єкта господарювання, членства в ньому.

17. Сукупність запропонованих та обґрунтованих положень, що уточнюють сучасну парадигму інноваційного розвитку комунального господарства, дозволяють подати її в динаміці з позицій узгодження об'єктивних можливостей і суб'єктивних очікувань сторін, які беруть участь в інноваційних процесах, врахування особливостей внутрішнього і зовнішнього середовища, гармонійного поєднання економічної і соціальної природи результатів впровадження інновацій.

Уточнені основні положення сучасної парадигми інноваційного розвитку доцільно розглядати і використовувати як підґрунтя для розбудови концепції стратегічного управління інноваційним розвитком комунального господарства. Основні положення цієї концепції полягають у такому:

– сучасний економічний суб'єкт є складною відкритою соціально-економічною системою. Підґрунтям його розвитку є інноваційні процеси, що здатні забезпечувати його конкурентоспроможність.

– головними складовими формування стратегій інноваційного розвитку комунального господарства є його привабливість щодо інвестування інновацій (наявні економічні, ресурсні можливості, рівень активності інноваційної діяльності та новизни), готовність до впровадження проектних пропозицій (потенційну організаційно-управлінську спроможність впроваджувати управлінські рішення щодо реалізації інновацій), ризикованість (економічний ризик як з позицій збитків, так і збільшення витрат на реалізацію інноваційного проекту), економічна ефективність інноваційного проекту (ідентифікує його теперішню значущість та потенційну корисність для підприємства та всіх суб'єктів господарювання, суспільства з позицій латентно та явно вираженої результативності в економічному, організаційному, техніко-технологічному, соціальному й екологічному аспектах).

Висновок: Викладені положення парадигми інноваційного розвитку, концепції стратегічного управління інноваційним розвитком ко-

мунального господарства суттєво відрізняються від існуючих збагаченням змісту структурних характеристик, їх доповненням, удосконаленням складу етапів, розширенням предметної області, що необхідно враховувати в процесі розробки та реалізації державної інноваційної політики.

1. Бажал Ю.М. Економічна теорія технологічних змін / Ю.М. Бажал. – К.: Заповіт, 1996. – 238 с.
2. Друкер П.Ф. Новые реальности в правительстве и политике, в экономике и бизнесе, в обществе и мировоззрении / П.Ф. Друкер; пер. Л. Нахапетян. – М.: СП «Бук Чембер Интернэшнл»: Остожье, 1994. – 377 с.
3. Завлин П.Н. Оценка эффективности инноваций / П.Н. Завлин, А.В. Васильев. – СПб.: Бизнес-пресса, 1998. – 216 с.
4. Кондратьев Н.Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. Избранные сочинения / Н.Д. Кондратьев. – М.: Экономика, 2002. – С. 147-154.
5. Кузнецова А.Я. Фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності / А.Я. Кузнецова; НАН України. Ін-т екон. прогнозування, Нац. банк України. Львів, банк. ін-т. □ Львів, 2005. □ 319 с.
6. Лапко О.О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання: монографія / О.О. Лапко. – К.: Інститут економічного прогнозування НАН України, 1999. – 253 с.
7. Коюда В.О., Лисенко Л.А. Інноваційна діяльність підприємства та оцінка її ефективності: монографія. – Х. ВД «ІНЖЕК», 2010. – 224 с.
8. Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregionbud.gov.ua>.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stat.gov.ua>.
10. Пересада А.А. Проектное финансирование: учебник / А.А. Пересада, Т.В. Майорова / под общ. ред. А.А. Переседы. – К.: КНЕУ, 2007. – 767 с.
11. Потенциал инновационного развития предприятия: монографія / под ред. С.Н. Козьменко. – Сумы: Деловые перспективы, 2005. – 256 с.
12. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04 липня 2002 р. № 40-IV (із змін. та доп.): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
13. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
14. Стан та перспективи реформування житлово-комунального господарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.parliament.org.ua>.
15. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства: навчальний посібник / під заг ред. д-ра екон. наук, професора О.М. Ястремської, канд. екон. наук, доцента Верещагіної Г.В. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2010. – 2010. – 392 с.
16. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів/ авт.-упор.: Г.О.Андрущук, І.Б. Жилияєв, Б.Г.Чижевський, М.М.Шевченко. - К: Парламентське видавництво, 2009. – 632 с.
17. Фатхутдинов Р. А. Инновационный менеджмент: учебник для вузов / Р.А. Фатхутдинов. – [5-е изд.]. – СПб.: Питер, 2005. – 448 с.
18. Schumpeter J. A. The Economics and Sociology of Capitalism / J. A. Schumpeter. – N.J.: Prentice, 1991. – P. 413.
19. Global Innovation Index: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.globalinnovationindex.org/

Отримано 20.05.2013